

मानव अधिकार नूतन प्रवृत्तियाँ एवं चुनौतियाँ

डॉ. बलराम पवार

डॉ. मनिता कौर विरदी

डॉ. अभय विक्रम सिंह

ISBN : 978-81-960127-9-3

• मानव अधिकार नूतन प्रवृत्तियाँ एवं चुनौतियाँ

डॉ. बळीराम पवार, डॉ. मनिता कौर विरदी, डॉ. अभय विक्रम सिंह

© संपादक 2023

• प्रकाशक

संस्कृती पब्लिकेशन

गायकवाड निवास, गणेश नगर, जुना औसा रोड,
लातूर, ता. जि. लातूर - 413512.

मो नं - 9403163700

• अक्षरमिलान

श्री. विकास ढमाले, श्री. अनंत कोटीवाले

• मुखपृष्ठ

श्री. चंद्रकांत कांबळे

• मुद्रक

ज्योतीचंद्र ऑफसेट प्रिंटिंग अँड बायडिंग,
एल.आय.सी. कॉलनी, लातूर.

• प्रथम संस्करण : 1 दिसंबर 2023

• मूल्य 200/-

नोट - सर्वाधिकार सुरक्षित. प्रकाशक और लेखक की लिखित अनुमति के बिना, इस प्रकाशन का कोई भी भाग फोटोकॉपी, रिकॉर्डिंग या अन्य इलेक्ट्रॉनिक या मैकेनिकल माध्यमों सहित किसी भी रूप में या किसी भी माध्यम से पुनः प्रस्तुत, वितरित या प्रसारित नहीं किया जा सकता है।

भार
है।
जा
मनु
विद
को
या
राष्ट्र
का
और
स्वी
है।

पर
नाप
संव
सन
नार
को
निर्

अक
सस
श्व.

श्व.

अनुक्रमणिका

1	मानवाधिकार और वैश्वीकरण के संदर्भ में नारीवादी दृष्टिकोण डॉ. सुमन देवी	01	मानवाधिकार
2	मानव अधिकार और भारतीय संविधान डॉ. उषा नायक	11	
3	मानव अधिकार : नूतन पृवृत्तियाँ एवं चुनौतियाँ डॉ. हेमलता	16	
4	सामाजिक न्याय एवं मानवाधिकार के सन्दर्भ में भारतीय पुरुष समाज डॉ. राजेश	20	
5	वैश्वीकरण और मानवाधिकार का संरक्षण एवं विकास डॉ. भूपेन्द्र	34	
6	महिलाओं के संवैधानिक एवं विधिक अधिकार : विश्लेषणात्मक अध्ययन डॉ. मनीता कौर विरदी	43	शोध पत्र का र मानव
7	भारतीय मानवी हक्क वाहक घटक एवं विकास में बाधक आंतरिक घटक डॉ. व्यंकट काशीनाथराव कंदम	50	अधिकारों में :
8	बाल-श्रम उन्मूलन से संबंधित विधियों का विश्लेषण : मानवाधिकार के संदर्भ में डॉ. महेश प्रसाद	63	है। वैश्वीकरण प्रभावित कि
9	भारत में मानवाधिकार और दलित : एक अवलोकन डॉ. सत्येन्द्र सिंह	71	मानव प्राप्ति
10	भारत में मानव अधिकारों का सैद्धांतिक स्वरूप: एक विश्लेषण डॉ. मंजुलता गर्ग, डॉ. पुनीत कुमार	78	वर्ग, जाति :
11	भारत में नारीवादी विमर्श और मानवाधिकार डॉ. मुहम्मद मुस्तकीम	89	इतिहास के के लिए स्त्रियाँ
12	शाश्वत विकास आणि मानवी अधिकार प्रा. डॉ.सरस्वती दुर्गादास गिरी	94	परिष्कारण में
13	भारतीय संविधान आणि मानवाधिकार डॉ. आर. आर. सय्यद	104	निर्देश की रू
14	जागतिकीकरण और स्त्रीवादाचे स्वरूप व स्त्रियांचे स्थान प्रतिभा कृष्णराव आवंडकर थोरात	110	वस्तीकी अ
15	२० व्या शतकातील मुस्लिम स्त्रिया: विशेष संदर्भ शाहाबानो पोटगी प्रकरण डॉ. शोभा बबन वाईकर	117	चल रहा है विचार, बानि अन्तर्निहित उपन्यासवाद

जागतिकीकरणात स्त्रीवादाचे स्वरूप व स्त्रियांचे स्थान

प्रतिभा कृष्णराव आवढकर थोरात

श्रीमती साधाबाई सारडा महाविद्यालय,
अंजनगाव सुर्जी जि. अमरावती

आज आपण जागतिकरणाचा एक भाग बनत आहोत. आपण 21 व्या शतकात म्हणजे माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात वावरत आहोत. जागतिकीकरणाच्या या प्रक्रियेमध्ये सर्व जग जवळ आले आहे, असे म्हणतो. हे सर्व खरे असले असले तरी, या सगळ्या जागतिकीकरणाच्या प्रवासात स्त्रिया नेमक्या कुठे आहेत. याचा शोध घेणे अपरिहार्य वाटते. स्त्रियांनी स्त्रिवाद निर्माण केला. त्यांच्या स्त्रीवादाच्या मागण्यांनी स्त्रियांच्या ओजळीत नेमके काय टाकले आहे. स्त्रियां स्वतः किती सक्षम झाल्या आहेत. की जागतिकीकरणात ती एक शोभेची बाहुली म्हणून वापर केला जात नाही. तिच्या खंबीरपणाचे खच्चीकरण तर केल्या जात नाही याचा शोध या लेखात घेण्याचा प्रयत्न आहे.

जागतिकीकरण म्हणजे काय :-

१. जागतिकीकरण म्हणजे नवउदारमतवादी, नवसांप्रान्यवादी विचारसरणीने घेतलेला आक्रमक पवित्रा आहे. काँग्रेसपेठेचे हिताच्या अनुसार सुधारणा जागतिक अर्थव्यवस्थेत घडवून आणणे हे जागतिकीकरणाचे वैशिष्ट्य आहे. आणि भांडवज्जगती पद्धतीने अधिकाधिक नफा मिळविण्यासाठी भांडवलाची ह्यासचाल व ने आण या देशातुन सहज पद्धतीने करता यावी म्हणून वेगवेगळ्या देशांच्या सरकारांना आर्थिक पुनर्रचना करायला भाग पाडणे ही त्याची कार्यप्रणाली आहे.

माध्यमांवर मालकी ज्यांची-त्यांच्याच कल्पना आणि मूल्यव्यवहार त्यातून चालत राहतो. यालाच सगळे जण 'ग्लोबल इंडस्ट्री' असे म्हणतात.

जागतिकीकरण म्हणजे जागतिक होणे, वैश्विक होणे, प्रांत, राष्ट्र, यांच्या सीमारेखा स्पष्ट होवून विश्वात्मक होणे.

जागतिकीकरण म्हणजे ही अशी मुक्त चळवळ आहे, की जिच्यात भांडवल उत्पादक, उत्पादन, कल्पना, कला, साहित्य आणि संस्कृती तसेच याबरोबर जिवंत माणसांचा सुध्दा उत्पादक घटक म्हणून समावेश होतो.

५. जागतिकीकरण म्हणजे जागतिक अर्थव्यवस्था अधिकतर जागतिकीकरण म्हणजे राष्ट्रांची एकत्र बाजारपेठ निर्माण करणे होय.
६. मास्त्रीम एस. ऑस्ट्रेलियाच्या मते जागतिकीकरण म्हणजे सर्वत्र अर्थव्यवस्थेला जागतिक परिणाम प्राप्त करून देणे, म्हणजेच जागतिक योर्णाच्या बाबतीत सुसंगतता निर्माण करून देणे.
७. 'जागतिकीकरण ही अर्थात सर्वेची व्यवस्था आहे. इकडे असलेला मजाल अर्थात समर्पक वाटतो. 'कट थोट ऑपरेटिंग' दुरावही सदा.
८. शंभर कोटींच्या भारतामध्ये जागतिक अर्थव्यवस्थेची ही उजळेली दैव माणसांचे रोजगार, त्यांचे घेरावणी, त्यांचे खाद्ये, त्यांचे सुखसुभाग यांच्या बाबतीत घुमकुळ घालीत आहे. ही व्यवस्था समृद्धता घेऊन येते संसाधने, उत्पादन, घटक म्हणून वकते आहे.

जागतिकीकरणाचे स्वरूप :-

जागतिकीकरणाची संकल्पना ही उजळ, मानवी मुलांची व संस्कृतींची संकल्पना आहे. जागतिकीकरण ही विशुद्ध सगळीत आर्थिक संज्ञा आहे.

के. एन. पळशीकर, पण्डीकर, म्हणतात की, आर्थिक संदर्भाने जागतिकीकरणाचा विचार करता येत नाही. या संदर्भात 'कमीतरी ही संकल्पनाही विश्वकाजाराच्या दिशेने वाटचाल करू लागेल' हे मतसुद्धे म्हणजे खरे ठरले आहे. कारण आज तशी स्थिती निर्माण झाली आहे नव्हे तसेच झाले आहे.

जागतिकीकरणाच्या काळात दोन वर्ग दिसतात एक वर्ग वस्तू विकण्याचा आणि दुसरा विकत घेण्याचा ही वस्तू एखादे उत्पादन करी असणार नाही पणु निर्गत माणूस किंवा त्यांची कुटुंबी, संस्कृती आणि क्षेत्राचे तरी असतील. आणि आहे. जागतिकीकरणामध्ये वैश्विकता :-

संत ज्ञानेश्वर किंवा संत रामदास वंनी 'हे निरवची मळे वर' 'आज विश्वात्मके देवे' अशा ओळींमधून वैश्विक मूल्ये दिसतात. संतांच्या वैश्विकतेच्या संकल्पनेतील मूल्ये जागतिकीकरणाच्या व्यवस्थेत जाणवत नाहीत. त्यामुळे जागतिकीकरण आणि वैश्विकीकरण या दोन संकल्पनांमध्ये फरक जाणवतो.

संतांच्या वैश्विकीकरणात माणूस, माणूसपणा, त्याचे माणसाची आणि निसर्गाची असलेले नाते आणि या ऋणानुबंधातून होणारा व्यापक, विपन्न असत विकास दडलेला आहे. जागतिकीकरणात मात्र हे सर्व अनुबंध आर्थिक व्यवस्थेचीच निगडित झालेले दिसतात. ज्याच्याजवळ पैसा तो सत्ता गाजवणार आणि इतर गुलाम. मग तो देश असे नाहीतर माणसे असोत. म्हणून या जागतिकीकरणाच्या वैश्विकतेची कोणताही जवळचा असा संबंध वाटत नाही. कारण जागतिकीकरण माणसाचे कोणतेही निष्काळ्याचे संबंध स्वतःची जोडून घेत नाही.

वैयक्तिकता हे एक जीवनाधिष्ठित मूल्य भारत जोपासू पाहतो आहे. भारताच्या विकसाला तत्वज्ञानाचे अधिष्ठान आहे. केवळ व्यापार असे न पाहता माणसाला माणूस म्हणून जगता येणारी व्यवस्था उभी करणे हे भारताचे आजच्या जागतिकीकरणाला सुद्धा स्वप्न आहे. उदा. अफगांनीस्थानला आर्थिक बजेट मध्ये स्थान देणे, तुर्कस्थानमध्ये झालेल्या भूकंपामध्ये त्वरित मदत पोहचविणे हे स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी माणसाचे माणसाशी अत्यंत अंतःकरणाचे, संस्कृतिकतेचे संबंध जोडण्यात साहित्य गाहीर असते पण जागतिकीकरण ते ही व्यापारी झाले आहे.

जागतिकीकरणात सहभागी झालेल्या विदेशी कंपन्यांचा हेतु केवळ नफा मिळवणे हाच असतो. प्रादेशिक स्तरांवरील माणसांच्या गरजा, भावना, आर्थिक परिस्थिती यांच्याशी त्यांना काही देणेघेणे नसते. त्यामुळे नफ्याच्या उद्देशामुळे त्या बाजारपेठेची मक्तेदारी मिळविण्याचे प्रयत्न अधिक होतात. कधी कधी तर या अपा व्यवस्थेने प्रसारमाध्यमांचा आधार घेवून माणसांना खरेदीला प्रवृत्त करून गुलाम बनविले आहे. यावरून असेही म्हणता येते की प्रसारमाध्यमेही चंगळवाद्याला प्रोत्साहनच देत आहेत. या सगळ्या प्रक्रियेतून साहित्य आणि प्रसारमाध्यमे आणि तेथील प्रादेशिक भाषेचा व्यापारही अलिप्त राहू शकलेला नाही. जागतिकीकरणाने 'विश्वगता' ही देणगी दिलेली आहे. ती अधिकधिक निर्माण करण्यातच जागतिकीकरणाला सारस्य आहे. जागतिकीकरणाने लादलेल्या आर्थिक गुलामगिरीतच सर्वांना धन्यता वाटत राहिल. एका विचारवंताने म्हटले आहे की, ज्याच्या जवळ त्यांच्या संस्कृतीची मूल्ये आहेत आणि तो त्यांच्यापासून जराही ढळणार नसेल तर जागतिकीकरणाची त्याला कधीच झळ पोहोचणार नाही.

जागतिकीकरण आणि स्त्रीवाद :-

पाश्चात्य विचारणीमघूनच स्त्रीवाद जन्माला आला. पाश्चात्य देशांमध्ये, भांडवली व्यवस्थेमध्ये स्त्रियांचे नेमके कोणते स्थान आहे. आणि त्यांना कधी वागणूक दिली जाते. स्त्रियांच्या वाटेला आलेल्या विश्वगता या विचारातूनच स्त्रीवादाची निर्मिती झाली आहे. स्त्रीच्या मनातला दबलेला 'स्वः' यांची जाणीव स्त्रियांना झाली त्यामुळे बदलांची दृढ संकल्पना अस्तित्वात आणली आणि स्त्रीवादाची निर्मिती झाली असावी. पाश्चात्य देशांमध्ये संपूर्ण मूल्यव्यवस्थाच भांडवलवादाच्या अधीन होती. त्यामुळे स्त्रियांची होणारी फरफट, अवहेलना, अन्याय स्त्रियांच्याच लक्षात आले आणि या सगळ्यामागून परस्परांचा परस्परांशी समुहसंवाद निर्माण झाला आणि त्यांना आत्मभानाचा मार्गही सापडला. यातूनच राजकीय, सामाजिक, सांस्कृतिक आणि आर्थिक संवर्धनाला सुरुवात झाली. हळुहळू या विचाराला वाचा फेडणारी चळवळ नंतर एक स्वतंत्र विचार प्रवाह बनला. त्यातून स्त्रीवाद जन्माला आला.

'आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय आणि लैंगिक पातळीवर स्त्रियांचे पोशण करे. होते हे उलगडून दाखवून त्याच्या विरुद्ध लढा देणारी स्त्रीवाद ही एक वैचारीक चळवळ निर्माण झाली. हेच स्त्रीवादाचे स्वरूप आहे.

मैरी वुलस्टोनक्राफ्ट ही स्त्रीवाद, पाश्चात्य राजनीतिक विचारक होती. स्त्रियांच्या अधिकारावर लिहिणारी ब्रीटीश लेखिका होती. १०० वर्षांनंतर प्लेटोनंतर स्त्रियांच्या अधिकाराविषयी बोलणारा जॉन मिल हा पहिला पुरुष १८६७ मध्ये त्याने कायदेमंडळात महिलांना मताधिकार देण्यासाठीचे विधेयक मांडले होते पण ते फेटाळले गेले त्यांच्या मते 'पुरुषाच्या व्यक्तीचे मत दाखून ठेवण्यात काहीही लाभ नसतो' 'स्वतःपुरता, स्वतःच्या परीर आणि मनःसंदर्भात माणूस सार्वभौम आहे' स्वयंनिष्ठ कृत्यांच्या बाबत माणूस पूर्ण स्वतंत्र आहे. असे जॉन स्टुअर्ट- मिल हरिएट टेलर यांची विचारसारणी होती.

सुफ्रिजेट (Suffragette) चळवळ ही संपूर्ण जगातल्या महिलांना मताधिकार प्राप्त करून देणारी 'सुफ्रिजेट' चळवळ आहे, युरोप आणि अमेरिकेमध्ये महिलांना मतदान करण्याचा अधिकार नव्हता. हळूहळू या बाबतीत लढा सुरू झाला. या चळवळीला आपण 'सुफ्रिजेट मुव्हमेंट' म्हणून ओळखतो.

पहिल्या जागतिक युद्धाच्या दरम्यान सर्व स्थानिक पुरुष जेव्हा युद्धावर गेली होती तेव्हा तेथील महिलांवरच संपूर्ण जबाबदारी येऊन पडली होती. जे या अगोदर पन्नास पुरुष सांभाळत होते. तमाम महिलांना यांची जाणीव झाली की, आपल्यामध्येही सर्व जबाबदाऱ्या पेलण्याची क्षमता आहे. पुरुषाप्रधान व्यवस्थेमुळे आणि अवसर प्राप्त न झाल्यामुळे महिला पुढे येऊ शकल्या नाही. १९ व्या शतकात सामान्य माणसाला आणि स्त्रियांना त्याची जाणीव होऊ लागली. एकोणिसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात अमेरिकेमधील स्त्री व इंग्लंड मधील स्त्रियांनी मतदानाच्या हक्कासाठी जवळजवळ दोन दशके जिवाची तमा न बाळगता जीव लावून लढा दिला. कितीतरी अत्याचार, जीवघेण्या यातना सोसल्या. त्यांच्या याच आंदोलनाला सुफ्रिजेट आंदोलन म्हणतात. आंदोलनाचा आवाज जगभर पसरला. वसाहतीपर्यंत पोहचला तसाच तो भारतातही पोहोचला.

सिमोन्स द बोव्हाच्या 'द सेकण्ड सेक्स' या पुस्तकाने पुरुषाप्रधान संस्कृती स्त्रीची जडणघडण आपल्या स्वार्थापोटी स्त्रीपणाच्या साच्यात बसवून कधी करते आहे आणि तेच तिच्या विकासाला कसे घातक आहे. ते या ग्रंथात मांडले. हा स्त्रीवादाचा 'पहिला पाश्चात्य उद्गार' म्हणता येईल. यानंतर स्त्रीमुक्ती चळवळीची पावले जलद गतीने पडू लागली आणि मग तिचे आविश्कार विविध रुपाने समाजासमोर येवू लागले. या सर्वांना 'रेडस्टॉकिंग, न्युयार्क रॅडिकल फेमिनिस्ट' या संस्थानी हातभार लावला व लिंगभेदजन्य विश्वमतेविरुद्ध लढाही दिला. या सगळ्यावरचा कळस म्हणजे आपल्याला केट मिलेट यांचा 'सेक्सुअल पॉलिटिक्स' या नावाचा ग्रंथ म्हणजे स्त्रीवाद होय. स्त्रीच्या ठिकाणी जननक्षमता आहे. हेच तिला सांभाळण्याचे आणि दडपून ठेवण्याचे मुख्य कारण होते. हा विचार भारतामध्ये फार उपरा आला. १९६० नंतर भारतीय साहित्यातून हा विचार कुठेतरी साहित्यातून येऊ लागला. आणि नंतर अभ्यास करू

लागलो, अभ्यासातून मांडू लागलो. यापूर्वी भारतात असे प्रयत्न झाले नाहीत असे नाही. पण ते सारे सामाजिक आणि संस्कृतीच्या मांडवाखाली घडले.

आज स्त्रीवादचे स्वरूप, स्त्रीवाद हा जागतिक स्तरावर पोहोचला आहे. स्त्रीवादची काही उद्दीष्टे आहेत. त्यातील अत्यंत महत्त्वाचे म्हणजे स्त्री माणूस समजा पण नव्हे. तिने आर्थिक दृष्ट्या स्वावलंबी होणे, तिला निवडीचे स्वातंत्र्य असणे, जिविताच्या नियंत्रणाचे सामर्थ्य तिच्यात निर्माण करणे, तिला आत्मप्रतिष्ठा व स्वयंसिद्धता मिळवून देणे, तिच्या बदलत्या विषमतेचे आणि शोषणाचे उच्चटन करणे, राष्ट्रीय विकासाला तिचे सहकार्य घेणे, तिच्यासाठी आरक्षण असणे, लैंगिक व अपत्यनिर्मितीसंबंधीचे स्वातंत्र्य मिळवून देणे, अशी काही उद्दिष्टे डोळ्यासमोर ठेवून ही चळवळ आज कायदाचा सन्मान मिळवत आहे.

जागतिकीकरणाने स्त्रियांच्या आयुष्यात नेमके काय घडले, याचा वेध मराठी साहित्याने घेण्याचा प्रयत्न केला आहे. 1990 नंतरच्या लेखकांनी केलेले लेखन यासाठी महत्त्वाचे ठरते. यामध्ये गौरी देशपांडे, मेघना पेठे, कविता महाजन, अश्विनी धोंगडे, प्रज्ञा पवार, उर्मिला पवार आणि काही लेखिका यांच्या साहित्यातून स्त्रीवाद आणि जागतिकीकरण यांचे चित्रण येते.

जागतिकीकरण आणि स्त्री :-

जागतिकीकरणामुळे भारतासारख्या देशात बहुसंख्य, गरीब, निरक्षर, अकुशल आणि कमकुवत गटामध्ये असलेल्या स्त्रियांवर विपरीत परिणाम झाला आहे. जागतिकीकरणाची सर्व घोरणे पुरुष प्रधान व्यवस्था व श्रेणी रचना कायम करण्यासाठी मदत करत असल्याने ती स्त्रियांच्या विरोधात आहेत. स्त्रियांही त्यातीलच एक आहेत. त्यांना अन्न, पाणी, निवारा, रोजगार, वस्त्र, शिक्षण, आरोग्य अशा सर्व जीवनावश्यक वस्तूसाठी झगडावे लागत आहे. जागतिकीकरणामुळे झपाट्याने खाजगीकरण होवू लागले त्या खाजगीकरणाचा फटका कामगार वर्गाला बसला. नवीन निर्यात क्षेत्रे निर्माण झाली, त्यामध्ये कामगार, कायदे, मानवी हक्कांची पायमल्ली झाली. सरकारने गरीबांचा विकास करण्याऐवजी, मांडवस्तु व खाजगी उद्योगांना प्रोत्साहन दिले. त्यामुळे रोजगाराची असुरक्षितता, अतिप्रगत तंत्रज्ञानाचा वापर, शिक्षणाच्या संधी कमी झाल्या, शेतीक्षेत्रावर दडपण वाढले, अनेक छोटे उद्योग, मोठे स्थानिक उद्योग, बंद पडले. वाढती बेकारी, वाढता देह विक्रय व्यवसाय, स्त्रियांवरील वाढती हिंसा, सेक्स टुरिझम, शेतकरी, कामगारांच्या आत्महत्या याचा परिणाम स्त्री जीवनावर झाला. यांचे चित्रण मराठी कवी, कथाकार, मराठी साहित्यिक आपल्या साहित्यातून करू लागले. यानंतर कोरोना काळामध्ये स्त्रियांवर आर्थिक जबाबदारी अधिक मोठ्या प्रमाणात निर्माण झाली, कोरोनामुळे अनेक स्त्रिया विधवा झाल्या त्यांचा परिणाम कुटुंबावर निर्माण झाला. त्यांची दखल कोणीही घ्यायला तयार नाही. यांचा परिणाम बेरोजगारी वर आरोग्यावर व शिक्षण यावर दिसून येतो.

यावर भर जागतिकीकरणामुळे व खाजगीकरणामुळे ऐच्छिक निवृत्ती योजना कामगार, कपात, सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्रात स्त्रियांची होणारी पिछेछाट, यांत्रिकीकरणामुळे पारंपारिक स्त्री व्यवसाय बुडाले, रेशमाची आयात वाढल्याने स्थानिक रेशीम उद्योगाला धरपर लागली.

मासेमारी, सहकारी व कुटीरउद्योगावर धरगुती उद्योगावर संकट आली. या सर्वाला मोठ्या प्रमाणात स्त्रिया बळी पडत आहेत अर्थव्यवस्थेची पुनर्रचना या घोरणाचा परिणाम म्हणून शिक्षण व आरोग्य श्रेयांचे खाजगीकरण, व्यापारीकरण, घडून आले. शासनाची कल्याणकारी राज्याची संकल्पना खाजगी शक्तीच्या प्रभावाखाली अदृश्य होत आहे. त्यांचा परिणाम स्त्रियांच्या शिक्षण, रोजगार, व आरोग्यावर होत आहे. जागतिकरण, कोरोनाकाळ आणि स्त्री :-

जागतिकीकरणामुळे स्त्री हतबल झाली असतांनाच कोरोना काळातील लॉकडाऊनमुळे तिच्यावर अनेक प्रकारचे हिंसाचार झालेले आहे. स्त्रीवर पतीचा अधिकार असतो. आणि त्याला तो अधिकार गजविण्याचा अधिकारी आहे अशा प्रकारची सामाजिक मानसिकता आजही दिसून येते.

कोरोनाकाळातील स्त्रियांसमोरल प्रश्न, आव्हाने हा संपूर्ण वेगळा विषय आहे. त्यामुळे इथे त्याचा उल्लेख थोडक्यात करत आहे. जागतिकरणाचा स्त्रियांचा दृष्टीनेही अभ्यास व्हायला हवा बोटावर मोजण्याइतक्या स्त्रिया सर्व स्त्रियांचे प्रतिनिधित्व करत आहे.

निष्कर्ष :-

1. जागतिकीकरणाच्या या २१ व्या शतकात मोजक्या स्त्रिया त्यांच्यापासून कितीतरी वर्षे दूर ठेवलेल्या क्षेत्रात प्रवेश करून कार्यरत आहेत.
2. मूळतः स्त्रीच बुद्धी व प्रतिभेची जणू काही संबंध नसते. ही हीन भावना निर्माण झाल्यामुळे पुरुष प्रधान संस्कृती स्त्रीचे अस्तित्व दळत आलेली आहे. आणि आजही दळते.
3. आजही पुरुषप्रधान संस्कृती स्त्रीकडे आणि स्त्री सामर्थ्याकडे संशयाने पाहते.
4. स्त्रियांनी कमी लेखल्यामुळे स्त्री दबावाखाली जगण्यापेक्षा स्वतःच्या पायावर, उभी राहण्याचे धाडस निर्माण करते आहे. त्यामुळे शिक्षणाचे, व्यवसायाचे, कौशल्याचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढते आहे.
5. स्त्रियांच्या जन्माचे प्रमाण घटते आहे. त्यामुळे सामाजिक अभिसरणासाठी सामोरे जावे लागेल.
6. स्त्रियांचे प्रमाण कमी झाल्यास वेगवेगळ्या रुढी, परंपरा, चालीरिती बदलू शकतात.
7. पुढीलपेक्षा स्त्रीया काही प्रमाणात आत्मनिर्भर होऊन आर्थिक स्वावलंबन उपभोगत आहेत.

८. काही समाजामध्ये अल्पप्रमाणत निवडीचे स्वातंत्र्य स्त्रीयांना मिळत आहे.
९. ग्रामीण भागातील स्त्रीयांची अजुनही दयनीय अवस्था आहे, तेथेही मोजक्याच स्त्रीयांचा विकस होतो. शिक्षणापासून दूर असलेल्या स्त्रियांकडे अजुनही निर्णयक्षमता आली नाही.
१०. शिक्षण असले तरी तिला स्वतःचा निर्णय घेता येत नाही. आज स्त्रीयांना सरपंच पद प्राप्त होत असेल तर तिचा नवरा दूसरा सरपंच म्हणून काम करतो. त्यामुळे तिची अतिशय घुसपट होतांना दिसते याचे चित्र-मराठी साहित्यात उमटले आहे.

संदर्भ ग्रंथाची सुची :-

१. सिमॉन द बोव्हा— द सेकण्ड सेक्स
२. जॉन स्टुअर्ट — मिलाएहॅरिएट टेलर
३. सफ्रेजेट चळवळ — मताधिकार
४. मेरी वूलस्टोनक्राफ्ट
५. रेडस्टॉकिंग्ज, न्युयॉर्क रेडिकल फेमिनिस्ट्स
६. दै. लोकमत — दि. १५ जुलै पान क्र. २
७. परिवर्तनाचा वाटारु जुलै २०२० अंक ०६
८. दासगुप्ता लोपा व इतर २००४ महिलांचे कुटुंबातील स्थान, महिला सबलीकरण, दारिद्र्य निमुलन व स्वयंमहाय्य बचत गट, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापिठ नाशिक.
९. जागतिकीकरण आणि मराठी साहित्य — डॉ. शरद गायकवाड
डॉ. प्रा. सुनिल शिंदे स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे प्र. आ.
ऑक्टोबर २००९
१०. शोध मराठीपणाचा — संपा. डॉ. अरुणा ढेरे— ग्रंथाली
प्रकाशन, मुंबई फेब्रु २००९
११. विकास व पर्यावरणीय अर्थशास्त्र — प्रा. डी. एस. निकम,
निराली प्रकाशन
१२. साहित्य, संस्कृती आणि जागतिकीकरण — डॉ. भालचंद्र
नेमाडे, लोकवाङ्मय प्रकाशन गृह चौ. आ. २००५ मुंबई
१३. जागतिकीकरण आणि देशीवाद — रंगनाथ पठारे लोकवाङ्मय
प्रकाशन गृह पुनमुद्रण मुंबई — २००३